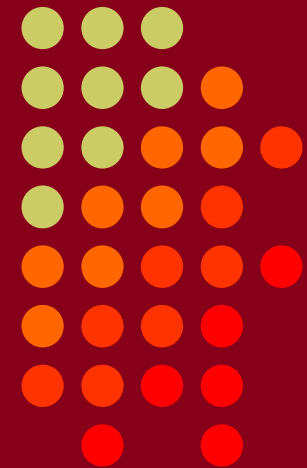

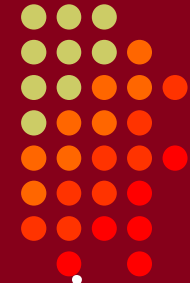
Ügyészek és bírók attitűdjei a
helyreállító igazságszolgáltatással
kapcsolatban – Helyzetkép és jövőkép
egy kutatás fényében

Fellegi Borbála

Előadás a Magyar Kriminológiai Társaság ülésén
2007. november 29.

A kutatással céloom az volt, hogy feltárjam....

- bírók és ügyészek legfőbb motivációit és aggályait a mediáció alkalmazásával kapcsolatban az intézmény bevezetését megelőzően;
- jogalkalmazói szerepeikről alkotott gondolataikat;
- és hogy mindebbe hogyan tud a mediáció beilleszkedni.

MIÉRT SZÜKSÉGES BÍRÓK ÉS ÜGYÉSZEK KUTATÁSA?

1. Diszkrecionális döntési jogkör
2. Időzítés
3. Az objektivitás mítosza
4. Kik az igazságszolgáltatás fő szereplői?

Bíró03: - [Sikerként élem meg], amikor azt éreztem, hogy ez jól sikerült. Akár maga a tárgyalás. Azzal együtt, hogy ez ebből a szempontból is egy színház. Ez egy nagyon magányos vége a tárgyalásnak. Tehát olyan, mint amikor a színház tündöklése után a színész magára marad az öltözőben.

II. MÓDSZERTAN ÉS MINTA I.

- Hólabdás mintavétel
- 45 bíró és ügyész
 - 90% elsőfokon
 - 62% ügyész – 38% bíró
 - 30% fk. – 70% felnőtt
 - 90% 30 és 50 év közötti
 - 43% férfi– 57% nő
 - Budapest: 30% - Kelet: 25% - Nyugat: 45%
- 90 perces félig strukturált interjúk
- konkrét →→→→→→→→→→→→→→→ absztrakt

Vélemények a mediációról →→→ Vélemények a rendszerről

III. A) Vélemények a rendszerről

1. A büntetés igazolása, egyéni definíció annak céljáról

- **Nincs egyéni definíció**

FB: - Mit fogalmazna meg saját maga számára a büntetés céljaként?

Ü12: - A büntetés céljaként? Ezen nem gondolkodik szerintem az ember naponta, hogy mi a büntetés célja. Csinálja. Én legalább is, ha most így rákérdezett, én nem tudnám saját magamnak megfogalmazni, hogy mi a büntetés célja. Benne élünk egy rendszerben, ami tulajdonképpen működik, és megy előre. A Btk-ban a büntetés céljának a fogalma, akkor a szerint, a fogalom szerint dolgozunk.

- **Büntetés = következmény?**

Ü27: - Szóval az emberek ... nem fogadják el, tehát úgy érzékelik, hogy ha valaki valamilyen bűnt követ el, azért *bűnhődni* kell. Tehát annak *következményének* kell lenni. ...Tehát hogy az emberek lássák azt, hogy igen, ezért a tettért valami *hátrány* jár... Hogy hát istenem, nem szabad ezt elkövetni, mert ott lóg a fejem fölött bármilyen *büntetés*, és az nekem mindenféle *következményekkel* jár.

- **Ellentmondás: a büntetés célja, hogy megelőzzön, de maguk állítják, hogy ebben a legkevésbé hatékony**

Ü28: - Dolgozunk, dolgozunk, ütjük-vágjuk az ügyeket, kapják az emberek a büntetéseket. De semmivel se lesz kevesebb bűncselekmény, a visszatartó ereje még a szabadságvesztés büntetéseknél is rendkívül csekély.

B09: - [A büntetés célja?] Hogy elsősorban, lehetőleg visszatartson mást a cselekmény elkövetésétől. Bár úgy gondolom, hogy nem a büntetés az, ami erre igazán szolgál. De hát azért valahol mégis csak, az is kell, hogy legyen a célja.

2. Hatékony szankció az, amellyel

- az elkövető szembesül tetteinek következményeivel;
- az elkövető aktívan vállal felelősséget tettéért;
- a hatást az elkövető saját is bőrén érzi;
- a társadalom időben gyorsan tud reagálni a tetre;
- elgondolkodtatásra készíti az elkövetőt;
- szégyenérzetet kelt az elkövetőben;
- visszacsatolást kap az elkövető;
- támogatást kap az elkövető;
- intenzív felügyelet biztosítható az elkövető számára;
- az elkövető hosszabb időszakot felölelően érintkezik;
- amely konzisztens önmagán belül és más szankciókkal is;
- egyéniesített, a személy egyéni körülményeit figyelembevevő válasz adható;
- bűnmegelőző hatású.

**Ezekből mi valósul meg a gyakorlatban?
Mindebben hol az áldozat? Hol a közösség?**

3. Rendszerkritikusság + „ideális” szankciók

4. Áldozatok a tárgyalóteremben

- A kártérítés kanosszája

- Az áldozat mint tanú

Ü10: Mert igazából az én szememben jogi szempontomból annak nincs jelentősége, hogy a sértettnek mennyi kára van. Azt rendezzék ők külön, mármint a biztosítóval. ... Számomra a sértett a büntetőeljárásban, a közlekedésben az, akinek nyolc napon túl gyógyuló sérülése van. Tehát akinek nyolc napon belüli van, az nálam nem sértett.

- „Erre most nincs idő, hölgyem, térjen a tárgyra!”

- Az áldozat hitelességének megkérdőjelezése

- Együttműködés parancsra

Ü31: – Vagy nem jön el. Az mondjuk hatásos szokott lenni, amikor kap egy ilyen idézést a tanú, hogy ötvenezer forint rendbíróság, és akkor, érdekes módon, a következő tárgyaláson ott van.

- „Együttműködési paradoxon”: objektív igazság – szubjektív igazság

B25: - A másik, hogy nehogy a sértett valamiféle *befolyás*, valamilyen irányú *befolyásolását* eredményezze. Mert a sértett, ha vádemelésre kerül sor, a bíróság előtt majd *tanú* lesz. Nem szabad, hogy az az eljárás és az a kapcsolat, ami ott korábban lezajlott, az bármilyen *kihatással* legyen az ő *tanúskodására*. [...] Láta, hogy valójában nem olyan félelmetes [a vádlott], mint ahogyan akkor tűnt neki. És ez a *személyes érzés*, amivel ő a vádlott iránt viseltetik – hát ez elkerülhetetlen -, ez nyomot hagy, ez fog jelenni az ő tanúvallomásában. Ez egy nagyon kényes kérdés. Hogy hogyan lehet a sértettet és a vádlottat úgy összehozni, hogy ez a sértettet ne tegye *szubjektívvá*, a vádlott terhére vagy javára *elfogulttá* akkor majd, amikor tanúként a bíróság előtt esetleg megjelenik.

B) Napi munkavégzés I.

- Kiegészítő veszélye: túlterheltség, rutin, személytelenség, „papírból dolgozás”; hatástalanság a feleken, a rendszeren; elhúzódó eljárások, ...

Kép: Marabu

B24: - [Az eljárás az egy] szükséges rossz. Énnekem alapvetően ez a véleményem róla. Tehát énnekem nincsenek illúzióim a munkámról, hogy én ezzel bárkit megjavítok.

FB: - Nem szoktak reformokat, fejlesztéseket igényelni?

Ü23: – Nem. De tényleg. Tehát mi vagyunk azok, akiknek ugye előírják ezt, hogy mit kell csinálni. Általában mindig valamilyen plusz feladatot rónak ránk ezzel. Ugye most ha akárhogy is vesszük, ez a mediáció is ez lesz, ez egy plusz feladat lesz. Ehhez alkalmazkodunk. [...] felettes ügyészség, Legfőbb Ügyészség álláspont kialakítás, azokat meg is kapjuk bizony iratokban, hogy már ez az elvárás, ezt lehet forszírozni, és akkor fogjuk is forszírozni.

B) Napi munkavégzés II.

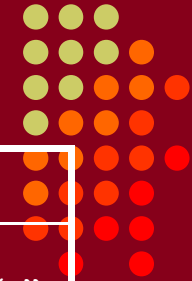

- **Izoláltság + hierarchikus szervezet:** szegmentáltság, kommunikáció, egymásra hatás, nyitottság, képzés hiánya, vezetők befolyása, „magányos harc”; bezárkózás – konzervativizmus ördögi köre

Ü35: A jogalkotó úgy bánik a jogalkalmazóval, ahogy a jogalkalmazó bánik az ügyféllel. [Az ügyfelet] kiskorúsított gyermekként ugye óvjuk, intjük, időnként nyakon legyintjük. Ugyanígy bánik velünk a jogalkotó is. Nincs bizalom.

B24: [...] a bíráskodással együtt jár az is, hogy az ember egy idő után hiú lesz, azt gondolja, hogy ő a legokosabb a világon. Ez valahol elkerülhetetlen, mert ott a tárgyalóteremben mindenki kussban van.

C) Attitűdök I.

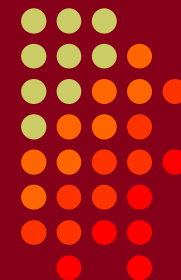

	Önértékelő	Tanár	Filozófus	Hivatalnok	Cinikus
Fókusz	„önmagam”	„a személyiség fejlődése”	„a világ”	„az eljárás és a rendszer”	„az értelmetlenség”
Eljárás/ humánus	Humánus	Humánus	Humánus	Eljárás	Vegyes
Szankcionálás oka	Felek megnyugodjanak	Reszocializálja az elkövetőt	Jogépség helyreálljon	Törvény szükségessé teszi	Nincs más...
Mediációval kapcsolatban	Pozitív	Pozitív	Pozitív	Negatív	Negatív

További szempontok:

Mikro-makro szint, emberkép, világkép, érzelmek/racionalitás, individualizáló/generalizáló, önkritika, rendszerkritika, magabiztosság, változ(tat)ásban való hit, stílus, szankcionálás oka, büntetésben való hit

C) Attitűdök II.

- **Kiégés veszélye**
- **Lelkiismeretes munkavégzés mint cél**
- **Biztonság mint cél**
- **Kompetencia-élmény mint szükséglet**
- **Ezek hiányában: ellenállás az újításokkal szemben**
- **Generalizáció → individualizáció: negatív → pozitív**
- **Felek elégedettsége**

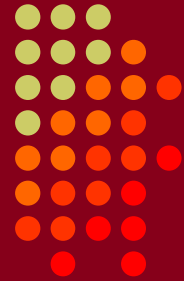
Ü39: - Ez a munka olyan, hogy fel kell tenni a kérdést, hogy mi a sikerélmény számunkra. Az hogy eredményes egy vád, hogy leültetünk valakit három év fegyházra? Akkor már sokkal inkább, hogyha mondjuk [...] a sértett elégedetten jön ki egy ilyen eljárásból. Az jelenti az eredményességet. És mondjuk egyfajta feltöltődést, elégedettséget. Nem öröm az, hogyha valakit leültetünk évekre.

Ü21: - Siker? Egy panaszos ... azt mondta nekem, hogy tudja mit, ügyész? Azt tudom magának mondani, maga többet ér, mint két Seduxen. Hát ez volt életem legnagyobb sikere. Hogy én meg tudtam őt nyugtatni.

D) Attitűdök a mediáció iránt I.

Pro:

- Áldozatok szükségletei
- Hatékony együttműködés a felek és a hatóságok között
- Az „ideális” szankciók és a resztoratív elemek kompatibilitása
- Procedurális szempontok: párbeszéd, felek informálása, érzelmek, pedagógia, „humánus”, egyéniesítés
- Felek számára a döntés kiadása!
 - Ha a jogi garanciák biztosítottak
- Közösségi szankciók preferálása
- A rendszert rugalmasabbá teszi, elmozdítja a hivatalnokiból a szolgáltató jelleg felé
- Előítéletek csökkentése
- Bizalom a pártfogói rendszerben
- Speciális funkció a fiatalok számára

D) Attitűdök a mediáció iránt II.

Kontra:

- Áldozatok félelme
- Kivetítés: „én nyitott lennék, de ők biztosan nem”
- Diverzió = következménynélküliség?
- Garanciák: alapvető jogok, őszinteség, újbóli áldozattá válás, önkéntesség
- Általánosítás → szkepszis, büntetésben való hit
- Igazságszolgáltatás kiterjedése
- Bonyolult eljárás, adminisztráció, diszkréció-alkalmazás kapcsán az iránymutatás hiánya
- Állampolgári öntudatosság hiánya
- Szervezeti korlátok (erőforrások, infrastruktúra, képzés, rutinizálódás, ismeret-hiány)
- „Fizet és megússza?” - dilemma
- Ügyvédek mediátorként

D) Attitűdök a mediáció iránt III.

3. Speciális témák

- Családon belüli erőszak
- Fk – Fe. elkövetők különbsége
- Súlyos bűncselekmények
- Cigányság elleni előítéletek
- Áldozatnélküli bűncselekmények
- Közlekedési bűncselekmények

4. Szükségletek

- Mediáció rablás esetén is
- Közösségi jóvátételi programok 18 év alattiak számára is
- Jogi garanciák, önkéntesség, ellenőrzés biztosítása
- Áldozatok félelmének kezelése, együttműködésük segítése
- A lakosság és a szakmák tájékoztatása
- A mediátor minél előbb lépjen be a folyamatba
- Egyszerű ügykezelés, kevés diszkrecionális tér
- Átfogó, multidiszciplináris és hosszútávú büntetőpolitika, reformok, bizalom a jogalkalmazóban (‘ad hoc’ jogszabályalkotás kerülése)

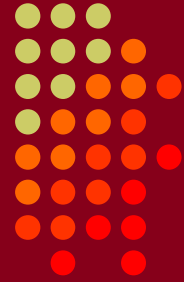
IV. Összegzés

- Mikro-szint (attitűdök, személyiségjegyek) fontossága
- Jogszabályi, intézményi korlátok meghatározóbbak, mint az egyéni vélekedések
- Jogalkalmazók különböző személyiségűek
- Következményt fontosabbnak tekintik mint a fájdalomkozást
- Legnagyobb veszély: kiégés
- Izoláltság – hierarchikusság – bezárkózás - konzervativizmus
- Az „ideális” szankciórendszer elemei kompatibilisek a resztoratív eszköztárral
- Döntési jogkör kiadása nem jelent problémát
- Pozitív visszajelzés, szakmai és emberi megerősítés jelentősége

VI. Ajánlások I.

Szükség lenne....

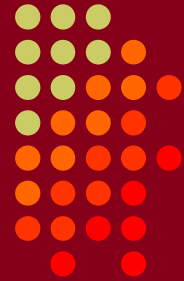

1. Tisztázni, hogy a mediáció nem egy „puha” módszer, lényege nem a „megúszás”. Ellenkezőleg, a módszer a következményekkel való szembenézést, az aktív felelősségvállalást és a sértett személy/közösség felé történő jóvátételt helyezi központba.
2. Bevezetni a mediációt a büntetőeljárás minden szintjén, nem kizárólag diverzióként a büntetés alternatívájaként, hanem az áldozat számára nyújtható szolgáltatásként, akár a büntető eljárással/- végrehajtással párhuzamosan is.
3. Következésképpen átgondolni, hogy súlyos bűncselekmények érintettjei számára milyen módon lehetne a mediációt alkalmazni.
4. Kialakítani resztoratív szellemiségű közösségi programokat, fiatalkorú elkövetők számára is.
5. Ellenőrizni a mediációt jelenleg kizáró szempontokat: valóban az áldozat érdekei érvényesülnek a kizárások mögött?
6. Ellenőrizni a túlszabályozott szempontokat, pl. a jogszabály ne limitálja a résztvevők létszámát.
7. Képzéseket biztosítani arról, mi a különbség a resztoratív és büntető paradigma között.

VI. Ajánlások II.

Szükség lenne....

8. Egyszerűsíteni az eljárást: minél előbb bevonni a mediátort, az ügyész/bíró diszkrécióját pedig a mediációt követően alkalmazni.
9. Biztosítani a minőségbiztosítást, egyértelműen definiálni a mediáció etikai és módszertani sztenderdjait.
10. Értékelni jogalkalmazók munkáját ügyfelek elégedettsége alapján is.
11. Megteremteni a multi-diszciplináris büntetőpolitika lehetőségeit, nemcsak elméletben, hanem gyakorlatban is.
12. Hosszú távra előkészíteni és megtervezni a büntetőpolitikai reformokat az *ad hoc* politika-gyártás helyett.
13. Bízni a jogalkalmazókban.
14. Nem elveszíteni a fától az erdőt: vissza-visszatérni a reformok kiinduló elveihez, értékeihez. Ellenőrizni, hogy az alacsonyabb szintű szabályozások, rendeletek, protokollok, iránymutatások továbbra is tükrözik-e az eredetileg megfogalmazott elveket.
15. Nagyobb hangsúlyt helyezni a társszakmák és a lakosság tájékoztatásáról a helyreállító szemlélet alapelveiről, a mediáció gyakorlatáról, dinamikájáról, módszertanáról, lehetséges kimeneteleiről, valamint rövid- és hosszútávú hatásairól mind a közösségre, mind a társadalom egészére nézve.

Köszönöm a figyelmet!

Fellegi Borbála

borbala@fellegi.hu

www.fellegi.hu

Az előadás letölthető:

<http://www.fellegi.hu/files/KTeloadas.Fellegi.ppt>